

ХРИСТО БОТЕВ - „НА ПРОЩАВАНЕ“

ЧОВЕКЪТ И ПЪТЯТ

В Ботевата поезия личностното присъствие на човека се измерва с голямата любов към родината. За поета това е жертвеният път на сърцето, път - към смъртта. Всеки, който тръгва към майчината прегръдка на родината, поема пътя на жертвената смърт.

Любов и смърт в Ботевата поезия стават синоними. Те определят началото и края на дългото пътуване към свободата на родната земя. Но преди още изборът да е направен, лирическият герой носи в съзнанието си миражната, мамеща усмивка на смъртта, която е неговата годеница, но и невеста пред олтара на родината. А самият акт на венчавката е смъртта на героя. Тя донася баладно безсмъртие и слава на Ботевия лирически АЗ, а на родината-майка - свобода.

Проблемната синонимна двойка - любов и смърт - се обогатява с още едно символно значение: свободата на България. Триадата: любов - смърт - свобода, очертава проблемно ядро, което движи поетическото действие, определя дълбочината на човешкия размисъл и условно проектира началото и края на страшния, но славен път на лирическият герой от Ботевата творба „На прощаване“.

Началото на голямото пътуване към родината и нейната свобода е предопределено от личния интимен мотив за действие на поетичния АЗ. Тръгването по страшния път на борбата („Дружина тръгва, отива...“) е винаги лично, интимно, човешко решение. Индивидът застава срещу себе си и своята личност. Той е сам с избора си, сам с човешкото в своята, все още непроявена, нравствена същност. Затова и Ботевият лирически герой е сам в духовното пространство на избора, когато мисълта „тича“ назад към спомена за най-близките и плачът на майката допълва личната мотивация на избора с емоционалния обем на нравствените послания във вика на душата ѝ. Той се разлива като плач и тъга над родната земя. Плачът-песен запява с майчината болка и в сърцето на лирическият герой. Той е сам в мига на избор, но и сам с гласа на страдащата майка-родина. Изборът е направен и той поема пътя към страданието, пътя към смъртта:

Не плачи, майко, не тъжи ...

Повелителна е интонацията на лирическият АЗ. Изборът превръща индивида в личност, отделя човека от родовия колектив. Започва голямото пътуване към смъртта и създаването на страшната, баладна легенда за героя. Затова е и категорична повелята му: Не плачи,...Но кълни, майко, проклинай! Плачът-клетва, плачът-обричане зазвучава в стиховете на Ботевата творба „На прощаване“. Личното, индивидуалното в избора на героя е поетически изповядано в интимността на обръщението - „майко!“. То поема емоционалния обем на синовното чувство, но се изпълва и с една друга - незрима любов: обичта на множеството, на синовете български към родната земя, към майка-родина. Единичното, индивидуалното в избора на героя става колективно. Ражда се общата национална позиция към Ботевата поетична категория - любов: любов към майка, родина и национална свобода за отечеството.

Символният обем в интимността на обръщението - „майко!“ - се разширява. Зазвучават клетвените гласове на Ботевите „немили, клетки, недраги!“, които поднасят нерадата си съдба в жертвен дар пред олтара на святата майчина обич, превърната от горестта на мъжките им сърца в трагична, жертвена любов към родината и нейната свобода. Затова и поетичният личностен АЗ в Ботевата творба „На прощаване“ се превръща в множествен. Мъжките гласове повеляват, изискват и защитават личностната позиция на избор:

Но кълни, майко, проклинай
таз турска черна прокуда,

дето нас млади пропъди/
по тази тежка чужбина —
да ходим, да се скитаме
немили, клети, недраги!

Позицията на Ботевия лирически „аз“ не остава затворена в самотата на мисловния размисъл. Осъзната и разбрана от други, тя е приета от множеството, от Ботевия поетичен „ний“.

Страшният избор на смъртта, като път към човешко достойнство и национална свобода, е направен не само от лирическия „ази“, но и от разбуненото съзнание за единение в самотата на избора на всебългарското „ний“, на хайдушката славна дружина от Ботевата оброчна раздяла с всичко „мило и драго“ в стихотворението „На прощаване“.

Пътят към майчината прегръдка на родината е очертан. Но самият човешки акт на интимен допир и изповядана нежност - като жадувана среща между майка и син - остава копнежно пожелан от поетичния „аз“, който изповядва съкровената тайна на сърцето на всеки от Ботевите „немили, клети, недраги!“.

Появата на личностната, изповедна „аз“ форма в песенния диалог между майка и син разкрива чрез единичното в мисловия размисъл -общото в позиция, избор и действие на избралите пътя към свободата на родината, който в личен човешки план за всеки от тях води към смъртта. Наистина „пътят е страшен, но славен!“ Тръгването на Ботевите „немили, клети, недраги!“, на неговата хайдушка дружина към красивата усмивка на смъртта е първата стъпка по дългия път към славата и безсмъртието. Но човек и родина се разделят. За родината остава свободата, а за голямата човешка личност - смъртта.

Символната връзка любов - смърт - свобода реабилитира човешкото у българина след годините на робство и национално унижение. Човекът, със своята българска мяра за хуманност, условно възкръсва в поетичното пространство на смъртта. Неслучайно нейният метафоричен образ е одухотворен и персонализиран с красивата усмивка на либето в Ботевата поезия. Смъртта е висока нравствена мяра, жертвено съизмерваща човешкия духовен ръст на Ботевото поетично присъствие и на неговите лирически герои. Тя е битийното настояще на поет и родина, но и път на човешката любов към свободното бъдеще на родната земя.

Настоящето, единствено и реално, принадлежи на Ботевия поетичен „аз“. Затова и художественият ракурс за възможна среща със свободата в бленуваното красиво „ах, утре като премина/през тиха бяла Дунава!“ е хипотетичен.

Екстазът от емоционално приповдигнатото чувство, в което реално потапя духовните си сетива героят на Ботевата творба „На прощаване“, е насочен към голямото майчино страдание. Нейният плач звучи в душата на героя и той намира филтър за страшната, изпепеляваща болка на

майката-родина в екстаза на собствената си красива мечта за щастливо завръщане.

Срещата с майчината прегръдка на родината, с нейното свободно, бъдещо „утре“ е възможна само в поетичната фикция на Ботевото лирично послание. Срещата със смъртта е единствено реална и предстояща за поет и герой, но тя е и среща чрез паметта на поколенията със свободата. Остава любовта към майка, либе и родина. Тя дава емоционалната сила за Ботевото мъжествено прощаване с живота и с най-близките на сърцето:

Прости ме и веч прощавай!
Аз вече пушка нарамих
и на глас тичам народен
срещу врагът си безверни.

Осъзнаването на необходимостта от жертвена смърт на героя от майка и либе пречиства болката от раздялата. Любов и смърт, като две контрастни полюсни изживявания на майка и син, се сливат и осъществяват тяхната хипотетична условна

среща. Жертвеният дар в името на свободата е направен и майчината прегръдка на родината, макар и прощална, е реално изживяна радост от лирическият герой преди мига на тръгването по страшния, но славен път към свободата:

И тогаз с венец и китка
ти, майко, ела при мене,
ела ме, майко, прегърни
и в красно чело целуни —
красно с две думи заветни:
свобода и смърт юнашка!

Два свята се сливат: на реалното и отвъдното. Целувката на смъртта приема образа на майката. Пожелана е свободата на родината. Пътят към нея преминава през смъртта. И Ботевият лирически герой приема нейната „ласка“. Това е и страшният, но славен път към националното безсмъртие на човека - лирическият герой в Ботевата творба „На прощаване“:

Дружина тръгва, отива,
пътят е страшен, но славен:
Но... стига ми тая награда –
да каже нявга народът:
умря, сиромас, за правда,
за правда и за свобода...